

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 21 maj 2025

Mål nr
PMT 7965-24

PARTER

Klagande

1. Aktiebolaget Svensk Filmindustri
Box 7200
103 88 Stockholm

2. Nordisk Film A/S
Mosedalsvej 14
2500 Valby
Danmark

Ombud för 1 och 2:

1. Advokat N.H.

2. Juristen S.L.

Motpart

H.F.

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Patent- och marknadsöverdomstolen, dom 2024-04-04
i mål PMB 13963-23

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer Patent- och marknadsöverdomstolens domslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Aktiebolaget Svensk Filmindustri och Nordisk Film A/S har yrkat att
Högsta domstolen ska bifalla bolagens talan om ersättning för ideell skada.

H.F. har motsatt sig att Patent- och marknadsöverdomstolens dom ändras.

SF och Nordisk Film har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i
Högsta domstolen.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. Patent- och marknadsöverdomstolen har dömt H.F. för brott mot upphovsrättslagen och upphovsrättsbrott. Domen har fått laga kraft i den delen. Gärningen har bestått i att han, gemensamt och i samråd eller samförstånd med andra, olovligen har tillgängliggjort 22 filmverk för allmänheten genom överföring via länkar på hemsidor tillhörande förmedlingstjänsten Dreamhost. På så sätt kunde filmverken strömmas till betalande kunder hos Dreamhost. Förfarandet innebar intrång i bland annat SF:s och Nordisk Films upphovsrätt. Bolagen äger rättigheter till nio av

filmverken vardera. Några av verken fanns tillgängliga via Dreamhost under perioden den 8 augusti 2019–30 november 2020 medan andra fanns tillgängliga endast den 8 augusti 2019.

2. Patent- och marknadsdomstolen förpliktade H.F. att betala skadestånd till SF med 923 000 kr och ränta samt till Nordisk Film med 964 000 kr och ränta. I beloppen ingick dels skälig ersättning för utnyttjandet av filmverken, dels ersättning för den ytterligare skada som intrången hade medfört för filmbolagen. Beträffande den senare ersättningen kom domstolen fram till att H.F. skulle betala SF 137 500 kr för skada på verkens anseende och 82 500 kr för ideell skada. För Nordisk Film bestämdes beloppen till 190 000 kr respektive 114 000 kr.

3. Patent- och marknadsöverdomstolen har ogillat filmbolagens yrkanden om ersättning för ideell skada och i motsvarande mån satt ned de skadestånd som H.F. ska betala till bolagen. Domstolen har bedömt att ideellt skadestånd i regel inte kan utgå för upphovsrättsintrång i ekonomiska rättigheter som innehas av ett bolag.

Frågan i Högsta domstolen

4. Frågan i Högsta domstolen är om SF och Nordisk Film har rätt till ersättning för skada som är av annan än rent ekonomisk karaktär.

Allmänt om upphovsrätt

5. Den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har upphovsrätt till verket. Skyddet gäller för alster som är ett resultat av upphovsmannens eget intellektuella skapande. De rättigheter till ett verk som följer med upphovsrätten tillkommer alltså i utgångsläget den eller de fysiska personer som har skapat verket. (Se 1 § lagen, 1960:729, om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.)

6. Upphovsrätten ger upphovsmannen ekonomiska och ideella rättigheter till verket. De ekonomiska rättigheterna ger upphovsmannen en ensamrätt att framställa exemplar av verket och att göra verket tillgängligt för allmänheten. Till de ideella rättigheterna hör upphovsmannens rätt att, i den omfattning och på det sätt god sed kräver, bli namngiven när ett exemplar av hans eller hennes verk framställs eller görs tillgängligt för allmänheten samt ett förbud mot kränkande ändringar eller återgivningar av verket, den s.k. respekträtten. (Se 2 och 3 §§.)

7. De ekonomiska rättigheterna till ett verk kan överlåtas. De ideella rättigheterna anses däremot vara så nära knutna till upphovsmannen personligen att de i princip inte kan utövas av andra. Upphovsmannen kan dock i begränsad omfattning efterge sin ideella rätt till verket. (Se 3 § tredje stycket och 27 § första stycket samt NJA II 1961 s. 210.)

8. När upphovsrätten övergår till annan genom arv eller testamente omfattas såväl de ekonomiska som de ideella rättigheterna, dock kan upphovsmannen ha gett bindande föreskrifter om rättens utövande (se 41 § och NJA II 1961 s. 272 ff.).

Allmänt om ersättningsskyldighet vid upphovsrättsintrång

9. Den som i strid mot upphovsrättslagen utnyttjar ett verk ska betala skälig ersättning för utnyttjandet till upphovsmannen eller dennes rättsinnehavare. Sker utnyttjandet uppsåtligen eller av oaktsamhet ska skadestånd betalas för den ytterligare skada som intrånget har medfört. (Se 54 § första och andra styckena.)

10. I 54 § andra stycket anges i fem punkter kriterier som särskilt ska beaktas när skadeståndet bestäms. Dessa är utebliven vinst, vinst som den som har begått intrånget eller överträdelsen har gjort, skada på verkets

anseende, ideell skada samt upphovsmannens eller rättsinnehavarens intresse av att intrång inte begås. Kriterierna gäller både när verket utnyttjats i strid med förfoganderätten i 2 § och när intrång skett i de ideella rättigheterna utan samband med intrång i de ekonomiska rättigheterna (se 54 § tredje stycket).

11. Lagtextens uppräkningskriterier som det ska tas hänsyn till vid bestämmandet av skadestånd är inte uttömmande. Även andra omständigheter, såväl ekonomiska som andra än rent ekonomiska, kan beaktas. Det grundläggandet syftet med regleringen är att ersättningen ska ge full kompensation för den faktiska skadan. (Se prop. 2008/09:67 s. 232 och 235 f.)

12. Den nuvarande utformningen av 54 § andra stycket tillkom vid genomförandet av EU:s civilrättsliga sanktionsdirektiv¹ som gäller på hela immaterialrättens område. Direktivet är ett minimidirektiv. Det klargör vilka sanktioner som måste finnas men hindrar inte att nationell rätt är mer gynnsam för rättighetshavarna. Likadana bestämmelser som i 54 § andra stycket infördes vid genomförandet av direktivet i en rad andra lagar, se exempelvis 36 § mönsterskyddslagen (1970:485), 8 kap. 4 § varumärkeslagen (2010:1877), 5 kap. 7 § lagen (2018:1653) om företagsnamn och 15 kap. 10 § patentlagen (2024:945).

Allmänt om juridiska personer och ideell skada

13. Enligt svensk skadeståndsrätt anses juridiska personer normalt inte kunna få ersättning för ideell skada. Det ska ses i ljuset av att ideell skada brukar utgöras av sådant som kränkningar av den personliga integriteten

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2004/48/EG av den 29 april 2004 om säkerställande av skyddet för immateriella rättigheter.

och fysiskt och psykiskt lidande. Ersättning för ideell skada avser t.ex. att kompensera känslor som en kränkande handling har framkallat hos den skadelidande såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande. Utmärkande för den ideella skadan är att den inte låter sig mätas i pengar på samma sätt som den ekonomiska skadan. (Jfr prop. 2017/18:7 s. 30 och 35.)

14. Enskilda anställda hos en juridisk person kan förstås utsättas för kränkning och uppleva lidande. När detta leder till följder för den juridiska personen kommer det emellertid normalt att vara fråga om skador av ekonomisk karaktär. För en juridisk person uppstår alltså i regel inte några sådana personanknutna olägenheter som det ideella skadeståndet avser att kompensera för.

15. Trots det anförda anses en juridisk person kunna få ersättning för ideell skada vid överträdelse av Europakonventionen eller regeringsformen. Av betydelse blir då kränkningens inverkan på företagets rykte, osäkerhet beträffande möjligheterna till beslutsfattande och hinder i möjligheterna att utöva den dagliga ledningen av företaget. Även förhållanden hänförliga till ägaren eller andra som är direkt förbundna med verksamheten kan beaktas. För att en rättighetskränkings näringsbegränsande verkningar ska ge rätt till kompensation i form av ersättning för ideell skada krävs dock i allmänhet särskilda omständigheter, såsom att det handlar om konstnärlig verksamhet eller att en med företaget nära förbunden enskild person i något hänseende drabbas socialt, försörjningsmässigt eller på något annat mer personligt sätt av kränkningens näringsbegränsande verkningar. (Se a. prop. s. 35 och 64, prop. 2021/22:229 s. 44 f. och 60 samt ”Kezban” NJA 2013 s. 842 p. 63–66.)

16. Utmärkande för konventionsskadestånd och grundlagsskadestånd är att de aktualiseras när det allmänna har överträtt Europakonventionen eller grundlagen. De principer som har utvecklats på det området när det gäller juridiska personers möjlighet att få ersättning för ideell skada kan inte omedelbart överföras på situationer där frågan gäller enskildas skadeståndsskyldighet.

Regleringen i sanktionsdirektivet

17. Enligt artikel 13 i sanktionsdirektivet ska medlemsstaterna ha rättsregler som ger rättighetshavaren rätt till ett skadestånd som är lämpligt i förhållande till den faktiska skada som denne har orsakats till följd av intrånget. Alla relevanta omständigheter ska beaktas när skadeståndet för ett immaterialrättsintrång fastställs. De rättsliga myndigheterna ska beakta bland annat de negativa ekonomiska konsekvenserna och, där så är lämpligt, omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse, såsom ideell skada som rättighetshavaren har förorsakats genom intrånget. I ingressen till direktivet (skäl 26) anges att ideell skada, i förekommande fall, ska beaktas som en relevant aspekt vid skadeståndets fastställande. Vad som avses med ideell skada utvecklas inte i direktivet.

18. Enligt artikeltexten utgör ideell skada endast en av de omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse som, där så är lämpligt, ska beaktas. Uttrycket ideell skada används alltså inte synonymt med icke-ekonomisk skada. Vidare kan utläsas att ideell skada är något som inte alltid kan förväntas uppstå. EU-domstolen har som ett exempel på en ideell skada angett en kränkning av upphovsmannens anseende (se Liffers, C-99/15, EU:C:2016:173, p. 17).

Det svenska genomförandet

19. När sanktionsdirektivet genomfördes i svensk rätt gjordes bedömningen att direktivets uttryck ideell skada kunde jämföras med det i upphovsrättslagen dittills använda "lidande eller annat förfång". Det angavs att någon ändring i sak inte avsågs med det ändrade uttryckssättet i upphovsrättslagen. Med ideell skada skulle därmed avses personligt obehag och olägenheter för den enskilde upphovsmannen. Det angavs vidare att vad som avses med ideell skada i slutändan skulle kunna komma att påverkas av EU-domstolens bedömning. (Se prop. 2008/09:67 s. 231 f. och 271 samt NJA II 1961 s. 349.)

20. Angående uttrycket ideell skada i övriga immaterialrättsliga lagar angavs i förarbetena bland annat följande. Ideellt skadestånd kan bara utgå i den mån ideell skada kan visas i det aktuella fallet. I många fall torde det inte kunna bli fråga om något ideellt skadestånd, exempelvis när en rättighet innehas av ett företag. Tänkbara fall när ideellt skadestånd kan komma i fråga är när det finns någon form av personlig koppling mellan den immateriella rättigheten och en fysisk person, exempelvis mellan ett varumärkes eller ett näringskänneteckens utformning och en fysisk person. Ett annat exempel är om en patenthavare eller innehavaren av ett mönsterskydd och uppfinnaren respektive den som har skapat mönstret är en och samma fysiska person. (Se a. prop. s. 280, 289, 298 och 303.)

21. Utöver ideell skada ska enligt lagtexten även beaktas upphovsmannens eller rättsinnehavarens intresse av att intrång inte begås. Omständigheten – som inte har någon motsvarighet i sanktionsdirektivet – var ny för upphovsrättslagens del men fanns sedan tidigare i lagarna på det industriella rättsskyddets område. En tanke bakom bestämmelsen är att det inte ska löna sig att kalkylera med intrång och att den ska utgöra en hjälpregel vid bestämmande av skadeståndet (se a. prop. s. 271 f., prop. 1985/86:86

s. 29 ff. och 43 ff. och prop. 1993/94:122 s. 52 f. och 70, jfr även ”Formsprutarna” NJA 2005 s. 180).

Praxis avseende lidande och annat förfång vid upphovsrättsintrång

22. Tanken är alltså att uttrycket ideell skada i 54 § upphovsrättslagen ska ha motsvarande innebörd som det tidigare använda ”lidande eller annat förfång” (se p. 19).

23. I praxis har ersättning för lidande och annat förfång ofta kommit i fråga vid kränkningar av upphovsmannens rättigheter enligt 3 § (se t.ex. ”Konstaffischerna” NJA 1974 s. 94, ”Stadens löjtnant” NJA 1996 s. 354 och ”Hajen och Alfred” NJA 2008 s. 309). Det framstår som naturligt att ideell skada uppkommer vid sådana intrång; rättigheterna är nära knutna till upphovsmannens person och de kan inte överlåtas (se p. 6 och 7). Ersättning för intrång i ideella rättigheter har även dömts ut till en upphovsmans dödsbo (se ”Stadshuset i Uppsala” NJA 1993 s. 263).

24. I allmänhet förorsakas upphovsmannen viss skada i form av lidande och annat förfång också vid intrång i hans eller hennes ekonomiska rättigheter (se t.ex. ”Bootlegskivorna” NJA 1984 s. 34 och ”Q-houses” NJA 2010 s. 135 p. 33).

Ersättning för annan än rent ekonomisk skada vid upphovsrättsintrång

25. Eftersom de ideella rättigheterna till ett verk inte kan överlåtas är det endast upphovsmannen själv – eller den som genom universalfång tagit över rättigheterna – som har rätt till ersättning för skada som är hänförlig till att den ideella rätten har kränkts. Som nämnts i föregående punkt kan dock ersättning för ideell skada aktualiseras även vid intrång i de ekonomiska rättigheterna.

26. Förutom dödsbon har i rättspraxis även förvaltningsorganisationer som företräder upphovsmäns rättigheter bedömts kunna få ersättning för lidande och annat förfång (se ”Bootlegskivorna”). Det finns då en mycket nära koppling mellan den juridiska personen och de enskilda upphovsmän vars verk intrånget avsett.

27. I rättsfallet ”JAS-artikeln” NJA 1996 s. 712 dömdes i tingsrätten ut ersättning för ”annat förfång” till ett tidningsföretag. Domslutet fastställdes av hovrätten och Högsta domstolen. Den fråga som behandlas i Högsta domstolens avgörande är dock enbart frågan om ett upphovsrättsintrång förelåg eller inte. Det går därmed inte att dra några bestämda slutsatser av rättsfallet såvitt gäller lidande och annat förfång för en juridisk person.

28. Utifrån förarbeten och rättspraxis måste den slutsatsen dras att ersättning för lidande och annat förfång, vilket numera benämns ideell skada, normalt inte aktualiseras för juridiska personer om det inte finns en tillräckligt nära koppling mellan den juridiska personen och den upphovsman som har skapat verket. Utöver tidigare angivna fall är det inte uteslutet att sådan ersättning till följd av intrång i de ekonomiska rättigheterna exempelvis skulle kunna komma i fråga för en juridisk person till vilken rättigheterna överlåtits, om den juridiska personen ägs och företräds av den berörda upphovsmannen.

29. Av sanktionsdirektivet framgår att om en rättighetshavare som är en juridisk person har lidit skada av annan än rent ekonomisk natur ska det finnas möjlighet för nationell domstol att döma ut ersättning för detta. Vad som – utöver ideell skada – kan utgöra sådan skada framgår inte av direktivet.

30. Vid genomförandet av sanktionsdirektivet är det tydligt att avsikten med den svenska regleringens utformning var att säkerställa att

rättighetshavarna ges åtminstone de rättigheter som direktivet föreskriver. Den svenska lagtexten ger utrymme för att döma ut ersättning för annan än rent ekonomisk skada även i andra fall än när det handlar om lidande eller annat förfång. Det kan ske genom en utvidgad tolkning av uttrycket ideell skada, genom en tolkning av punkten om rättsinnehavarens intresse av att intrång inte begås eller genom att ta hänsyn till andra omständigheter än de som anges i 54 § andra stycket upphovsrättslagen (jfr p. 11 och 21).

31. Precis som när det gäller andra typer av skador ankommer det på den som begär ersättning för skada av annan än rent ekonomisk natur att konkretisera vilka omständigheter som åberopas som relevanta och, vid behov, bevisa dessa.

Bedömningen i detta fall

32. Enligt SF och Nordisk Film har det olovliga tillgängliggörandet av bolagens filmverk via Dreamhost skadat bolagen i ideellt hänseende genom att verken har tillgängliggjorts mot deras vilja i ett kontroversiellt sammanhang och på ett sätt som innebär att bolagen har förlorat kontroll över verken.

33. Det är inte fråga om en sådan situation då det föreligger en nära koppling mellan de juridiska personerna och de upphovsmän som har skapat verken. Ideell skada motsvarande lidande eller annat förfång är därmed inte aktuell (se p. 28).

34. Det ankommer på SF och Nordisk Film att konkretisera vilka omständigheter som åberopas som grund för annan än rent ekonomisk skada. Omständigheterna som bolagen pekat på är av en allmänt hållen natur och därtill sådana som kan förväntas alltid förekomma vid

upphovsrättsintrång av det slag som det här är fråga om. De utgör inte sådana omständigheter som kan föranleda att ersättning för annan än rent ekonomisk skada ska utgå.

35. Det finns således inte skäl att bestämma det samlade skadeståndet till ett högre belopp än vad Patent- och marknadsöverdomstolen har gjort.

36. Patent- och marknadsöverdomstolens domslut ska därmed fastställas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Agneta Bäcklund, Dag Mattsson, Malin Bonthron (referent), Jonas Malmberg och Margareta Brattström. Föredragande har varit justitiesekreteraren Anton Dahllöf.